FOLKLORE IN SURINAME

DOOR

A. J. MORPURGO

Onder dit hoofd wijdt Jhr. L. C. van Panhuys in de Mei-aflevering (1934, pag. 17 t/m 32 van de W. I. Gids) een lezenswaard artikel aan het manuscript van een bundel gegevens betreffende volksspel en volkszang in Suriname, bijeengebracht door de heeren R. M. F. Abbenhuis (Frater M. Fulgentius van de Tilburgsche Congregatie) en I. P. J. Berkenveld. De verzamelaars, waarvan de eerstgenoemde een geboren Nederlander is en de tweede een geboren Surinamer, zijn beiden werkzaam bij het katholiek onderwijs in Suriname.

Het artikel van Jhr. van Panhuys getuigt terecht van waardeering voor den arbeid der verzamelaars en tevens ook voor het resultaat van hun moeizaam, taai volgehouden werk, dat ik van nabij heb kunnen gadeslaan tijdens de totstandkoming van den bundel, dien ik voor een belangrijk deel heb kunnen inzien.

Het artikel in de W. I. Gids geeft mij echter aanleiding tot eenige kantteekeningen, zooals ik reeds deed uitkomen in een korte bespreking ervan in *De Surinamer* van Zaterdag 14 Juli 1934, No. 4153.

Daarbij stel ik voorop, dat bij de bespreking in het artikel van Jhr. Van Panhuys van veronderstellingen of uitspraken van de samenstellers niet altijd duidelijk uitkomt, of deze veronderstellingen (uitspraken) steeds van *beide* samenstellers afkomstig zijn; met name, of de Surinaamsche partij deze steeds mede onderschrijft.

Dit is van belang, aangezien naar mijn overtuiging als geboren Surinamer dit niet het geval zal zijn. Hetgeen verschil maakt bij de bespreking en beoordeeling.

Het ligt voor de hand — en kan ook bij andere schrijvers worden waargenomen, zooals ik in mijn artikel over *Djuka*, het boek van Prof. Morton Kahn deed blijken, W. I. Gids Maart 1933 — dat de niet-inheemsche waarnemer zoowel bij zijn waarneming

(beluistering) als bij de interpretatie daarvan komt tot meeningen, verklaringen, die niet beantwoorden aan die, welke de juiste moeten worden geacht.

De verklaring daarvan ligt voor de hand.

Het blijft voor buitenstaanders steeds moeilijk zich volledig in te leven in de denkwereld van vreemde volkeren en op juiste wijze aan te voelen, wát er en hoe het leeft in die denkwereld.

Aan waardeering voor onderzoekingen behoeft dit geen afbreuk te doen. En het wijzen daarop sluit waardeering allerminst uit.

Een der (voor mij) belangrijkste dingen noteerde ik aan het slot van 's heeren Van Panhuys artikel, t.w. de passage, waarin hij 's heeren Abbenhuis meening weergeeft met betrekking tot de invoering van Surinaamsche volkswijzen in het kerk- en schoollied. De samensteller betreurt — aldus Jhr. van Panhuys — dat zoowel de Ned. Herv., de Ev. Luth., de Mor. Broeder Gemeente als de Katholieke Missie *verzuimden* (het woord is van hem) volks- en negermelodieën op te nemen. En hij *betreurt* dit verzuim, aangezien hij een zoodanige aanpassing „wel mogelijk acht”.

Ter motiveering beroept hij zich op het gelukken van iets dergelijks in de Punjab (Engelsch-Indië), waar katholieke missionarissen de onderneming met goed gevolg waagden.

Jhr. Van Panhuys sluit zich hierbij blijkbaar aan, want zijn artikel eindigt met deze zinsnede: „De zaak lijkt ons toe zeer de aandacht te verdienen. De R.K. kerk is menigmaal voor de instandhouding van volkseigenaardigheden opgekomen”.

De gezindheid, die hieruit blijkt ten opzichte van den Surinamer, valt te loven. Doch als men even nagaat, wat in dit verband precies moeten worden verstaan onder *den* Surinamer, dan treedt onmiddellijk aan het licht, dat de vergelijking met Engelsch-Indië onhoudbaar is.

De Punjab, althans het gebied daarin, dat de aangehaalde missionaris bewerkt, vertegenwoordigt een begrensde geheel van taal en zeden, zoodat behoud daarvan, ten gebruike in kerk en school, geen al te groote bezwaren behoeft te ondervinden, zeker niet van de zijde der inheemschen zelf, die met hun gebruiken en opvattingen stoelen op een gemeenschappelijken wortel.

In Suriname is dit zoo geheel anders.

Suriname is niet alleen een staalkaart van volken en rassen, van elders gekomen, die elkaar hier in kerk en school ontmoeten, doch tevens een staalkaart van kleurlingen in alle tinten en nuan-

cen, met verscheidenheid in strevingen, verschil in beschaving en ontwikkeling. Van *den* Surinamer in dit verband te spreken, geeft blijk van een onzuivere voorstelling aangaande rasbezwaren, om van andere nog te zwijgen.

Ik betwijfel zeer sterk of in Suriname een onderneming als in de Punjab ondernomen zou slagen, gezien de samenkomst van inheemschen met buitenlanders — Hindostanen, Javanen, Chinezen, Europeanen e.a. — in kerk en school. Hoe zou men aan de buitenlanders, zoowel Europeanen als Aziaten, de interpo-leering van neger-motieven in den zang moeten aannemelijk maken?

Nog sterker zelfs: hoe zou men dit aan de inheemschen in het algemeen moeten doen?

De mogelijkheid hiertoe uitgesloten noemend druk ik mij niet te sterk uit.

Men houde zich overtuigd, dat iets dergelijks kortweg zou worden gevonnisd als *negerachtig* en op dat vonnis onherroepelijk afgewezen.

Den inhoud van dit begrip: negerachtig, kan men niet in enkele woorden uitdrukken. En als men het zou omschrijven, dan zal de buitenlander het niet kunnen *voelen* als de inheemsche. Het behoort tot die begrippen, die door buitenlanders zelden volledig worden doorgrond. De inheemsche drukt er iets mee uit van gering-schatting, die zelfs den vorm kan aannemen van volledige verachting. Aan negerachtig is niet iets ras-eigens verbonden, doch een gradatie van beschaving. Men kan iemand moeilijk erger grieven dan door hem negerachtigheid te verwijten. Het beteekent een vonnis, dat hem per se uit een beschaafden kring doet weren.

De beschaafde inheemsche en allen, die zich daarvoor houden, zullen de invoering van negermotieven in kerk- en schoolzang aanvoelen als een terugzetten der wijzers, een terugdringing van hun klasse naar een lager peil. En de kerk, die zooiets zou ondernemen, zou derhalve op een verzet stuiten, dat vol bitterheid zou zijn. Die kerk zou, naar de opvatting der inheemschen, schuldig staan aan een aanslag op hun verworven beschaving en ontwikkeling.

Men moet de inheemschen kennen om te beseffen, wat uit een dergelijke „aanpassing” zou voortkomen. Kort samengevat zou het zijn: voor de kerk, die dit onderneemt, niets dan onherstelbare schade.

Uit het voorgaande leide men niet af, dat de eigenlijke neger,

die zich ook neger wéét en voelt, er toegeeflijker tegenover zou staan. In de eerste plaats geldt voor hem, dat hij van gesyncopeerde kerkzang, ontleend aan zijn eigen zangvoorraad, reeds daarom weinig zou moeten hebben, omdat hij nu eenmaal zijn kerk beschouwt als iets bóven zijn alledaagsche sfeer. Overgang naar zijn z.g. „eigen” zang zou voor hem profanatie zijn. Voor een kerkgenootschap derhalve op zijn minst een risico om de proef te nemen.

Ik durf dan ook met zekerheid aankondigen, dat een dergelijke proef een fiasco zou worden. Bleef het daarbij, dan zou de proef nog kunnen worden gewaagd en gestaakt, zoodra hare mislukking evident bleek. Maar daarbij zal het niet blijven voor de kerk, die daartoe overgaat, zooals ik reeds schreef.

Een lezer van 's heeren Van Panhuys artikel werpt mij allicht tegen, dat op de laatste bladzijde daarvan staat aangeteekend uit een brief van een der verzamelaars (n.l. Frater Fulgentius), hoe zijn klasse die liedjes zingt: „hupsch, frisch, drie- en vierstemmig met allerlei rythme-versiering door liniaals, vingers en beenen”!

De betreffende lezer bedenke dan, dat men kinderen juist kan laten doen, wat men graag heeft, maar dat daarmee nog niets bewezen wordt. De klasse zal het wel aardig vinden zooiets te mogen doen. Men probeere echter dezelfde proef eens op scholen van beter gesitueerden (de proefnemer staat aan een volksschool) en trachte eens de kroon op het werk te zetten door een proef op een meisjesschool, die bezocht wordt door middenstandskinderen.

Het resultaat kan wiskunstig vooraf worden berekend.

Daarenboven — een handig onderwijzer, die voldoende weet te dramatiseren, brengt een klasse gemakkelijk tot zulke spelletjes. Inderdaad *spelletjes*. Want de kinderen voelen het experiment zeker niet anders aan en beslist niet als een hervormingspoging. Als de ouders echter de hervormingspoging zouden bevroeden, zou een deel daarvan zich niet onbetuigd laten tegenover de kinderen. Want „opbouwend” zouden zij de poging niet achten; waarmee zij dan zouden uitdrukken, dat deze hun kinderen niet te stade zou kunnen komen bij hun streven naar hooger-op in de maatschappij. Het beruchte wij-zijn-maar-negers zou daar in al zijn scherpte worden gehanteerd.

Als spel mag het er zijn.

En dan heeft de volwassene er ook behagen in. Hij voelt zich

vereerd als erover geschreven wordt en als mannen van naam zich met zijn folklore bezig houden in tijdschriften. Maar zij moeten niet trachten er meer dan spel van te maken, of meer dan verhandeling-in-druk. Want hij laat zich deze dingen, die achter hem liggen, of die hij tracht achter zich te krijgen, niet meer opdringen als werkelijkheid.

Een recent bewijs, dat ook de verzamelaar kan controleeren, volgt hier.

In het voorjaar 1934 werd in het R.K. Jongelingenpatronaat alhier een „gemengde avond” georganiseerd. Op het program was ook voor folklore gezorgd. In Surinaamsche bewerking werd daar een „Serenade” opgevoerd, met o.a. het beroemde: *Halelujah* (3 maal) *tjâr'a karafoe kón'*, dat ook in den besproken bundel voorkomt. Het stuk oogstte daverend succes. De verzamelaar was er zelf ook over in de wolken. Een herhaling van den avond volgde. Het succes was wederom overweldigend. Aan beide zijden van het voetlicht was de stemming zoo goed als maar kon worden verwacht, ofschoon aan beide zijden alle nuances vanaf blond tot ras-echt neger vertegenwoordigd waren.

Eenigen tijd later zou in een inrichting, die over een eigen gebouwd tooneel beschikt, feest gevierd worden ter eere van den pater-directeur. Het stuk zou daar herhaald worden. De spelers, die hun geschreven rollen zeker dubbel zoo groot maakten door improvisatie, waren het erover eens, dat het wat „echt” moest worden gemaakt, door in de verjarings-speechjes, welke bij zulk een serenade behooren, typen te doen optreden, waarmee de jarige pater-directeur in aanraking was geweest door zijn werkring. Bovendien werden bijzonderheden uit het leven van den jarige bijeengezocht, om zoo authentiek mogelijk voor den dag te komen. Het stuk oogstte ook daar op het tooneel enorm succes.

Weer eenige maanden later werden dezelfde spelers door denzelfden schrijver aangezocht om hetzelfde stuk, naar de nieuwe gelegenheid gewijzigd, op te voeren voor een andere feesteling, tegenover wien zij o.m. stonden in de relatie van werknemers tot patroon. De bedoeling was, dat zij den nieuwen tekst nu eens niet zouden geven als kijk- en hoorspel voor anderen, maar in een besloten feestkring, waar zij zelf als gasten aanwezig zouden zijn. Dus nu eens werkelijk echt.

De serenade is nooit opgevoerd in dien kring. Het feest moest verlopen zonder serenade-nummer.

De opvoerders hadden na veel aarzelen te kennen gegeven: „Dat stuk is te negerachtig.” Daarmee was het uit. Geen invloed

was sterk genoeg om de opvoering erdoor te krijgen. Toen van andere invloedrijke zijde werd getracht de zaak te redden, werden er andere bezwaren geopperd. Want niet tegenover elkeen zullen zij openlijk uitkomen met de kwalificatie: negerachtig. Voor geen geld zouden zij de beleedigende vraag willen hooren: „Wat ben jij dan? Ben jij geen neger of heb jij geen negerbloed?”

Toen het spel was, waren zij enthousiast.

Nu het echt werd, trokken zij zich terug.

Een ander punt van belang is hetgeen er geschreven wordt over wat er gezongen wordt door „de jongelui”. Deze bedienen zich n.l. het liefst van Engelsche liedjes, vooral onder invloed van de gramaphoon.

Dit is grootendeels waar. En de (kwinkelerende) film zou m.i. ook een deel der aansprakelijkheid mogen toegewezen krijgen, evenals ook de radio voor een deel ¹⁾.

Dat er zelden in de Nederlandsche taal gezongen wordt, is ook waar. De verklaring geven de verzamelaars zelf reeds gedeeltelijk aan, waar zij aangehaald worden (pag. 23) met de opmerking, dat een aangename melodie *zoet* wordt genoemd en een pittig rythme *zout*.

In het algemeen kan worden aanvaard, dat deze onderscheiding van belang is bij het overbrengen van liederen hier, doch de eischen aangaande zoet en zout hebben niet het gevolg, dat daaraan wordt verbonden in de voortzetting der beschouwing op pag. 23 en 24. Dat bewijzen reeds de Engelsche liederen, die gezongen worden. Daarin is er veelal niet dát zout te vinden, dat in het rythme zou moeten aanwezig zijn. Integendeel. Het betreft meestal zwevende, droomerige melodieën van *love* en *heart*, van *dream* en *dear*. Wel een bewijs, dat een „zoete” melodie alleen wel kan voldoen, als de tekst maar meewerkt.

Dat is blijkbaar over het hoofd gezien.

De verklaring, waarom Nederlandsche liederen betrekkelijk weinig worden gezongen, wordt m.i. verder gezocht dan noodig is.

Nederlandsche liederen van godsdienstigen aard hoort men in vrijwel alle huizen. Waarom dan zoo weinig andere?

Men dient m.i. daarbij de volgende vragen te stellen: welke Nederlandsche liederen worden hier onderwezen en gepropageerd? Dekken zij bepaalde behoeften?

Liederen als „Piet Hein! zijn naam is klein” zijn schoolliederen, welke geen aanrakingspunten vinden in het geestesleven van de schoolvrije jeugd, die in de puberteit verkeert en andere behoef-

ten heeft. Wat wordt er nu gedaan om onder deze categorie, „de jongelui”, zooals zij wordt aangeduid in het artikel, het Nederlandsche lied te propageeren en haar duidelijk te maken, dat er naast liederen, die zij op hun leeftijd „kinderachtig” vinden, goed voor broertjes en zusjes, die nog op de schoolbanken zitten, nog wel mooie muziek genoeg is, die zij kunnen zingen? *Als* er al iets gedaan wordt, zal het weinig meer dan niets zijn. Waar en wanneer hoort men na zijn schooljaren Valerius of Catharina van Rennes, Hullebroek of Hamers, om enkele voor de hand liggende namen te noemen, die ook op school reeds te weinig worden gewaardeerd? De vraag stellen is haar beantwoorden.

Daartegenover staan Engelsche en Spaansche liederen, die op de gramaphoon, in de bioscoop en in de radio kunnen worden gehoord van zangers, die er tevens gevoel in leggen, zoodat door de voordracht deze liederen den hoorder onmiddellijk iets „zeggen.”

Legt men zijn ooren te luisteren, dan hoort men nagenoeg even vaak enkele Nederlandsche liederen zingen en fluiten, die door Louis Davids via de gramaphoon zijn geleerd aan zanglustigen. Waren er meer, de jongelui zouden ze overnemen. Maar zij zijn er niet. Inhoud noch melodie van ordinaire Hollandsche mopjes trekken den gemiddelden creool aan. Dit moet eerlijk erkend worden, willen we den vinger op de juiste wondeplek leggen.

Vereenigingen als het Algemeen Nederlandsch Verbond en Oost en West zouden misschien wel iets kunnen bereiken ter verbetering van den volkszang, na eerst te rade te zijn gegaan bij de psyche en de behoeften van het publiek. In cultuurlanden léert men de massa immers ook zingen, steeds ermee rekening houdend, dat er overal een algemeene neiging is het vreemde eerder te *adopteeren*.²

Men geve den creool Nederlandschen zang, die niet behoeft onder te doen voor de geïmporteerde en hij zal dien zingen.

De school zou daarin kunnen voorgaan, van boven af beginnend bij het onderwijzend personeel. Er behoeven geen kunstenaars gevormd te worden door de school, doch er kan meer worden gedaan dan tot dusverre. Wie weleens schoolzang heeft aangehoord, weet dat een niet gering deel der zanglessen op school een periodieke bezoeking is voor omwonenden.

Wie eerlijk wil zijn, zal mij deze onaangenaamheid moeten na-geven.

Verwonderingwekkend zijn enkele verschrijvingen in het artikel. Zoo b.v. hetgeen er op pag. 23 wordt gezegd omtrent het

creoolsch-Afrikaansch timbre, dat Europeesche liederen ongenietbaar zou maken voor Europeesche ooren. Daarmee loopt het werkelijk wel los. Zoo algemeen, als het daar wordt voorgesteld, is het in werkelijkheid niet, als men den zang nagaat.

Voorts ook hetgeen op pag. 24 wordt gezegd omtrent zingen bij begrafenissen, met begeleidend doorzakken met de knieën op hoeken van straten, om den geest de kans te geven voorbij te gaan (en desnoods den weg kwijt te raken). Zooiets zal men hier niet meer zien. Op straat wordt er bij geen begrafenis gezongen.

Aan zulke „negerachtigheden” — hier is de term weer! — is men ontgroeid.

Interessant is het aangeteekende op pag. 26 omtrent het lukraak zingen bij bepaalde gelegenheden, b.v. een Sacraments-lied als bruid en bruidegom in de corjaal stappen (bedoeld is natuurlijk ergens op een plantage); of een lied van het Heilig Hart als hooge bezoekers een kamp (van Indianen?) bezoeken.

De verklaring is ook hier n.m.m. eenvoudig.

Gewoonlijk hebben daarbij praktische overwegingen den voorrang.

Het gaat om een plechtigheid. En nu kent men toevallig gezamenlijk enkele kerkliederen, die men bij een plechtige feestelijkheid in de kerk heeft gezongen, waarbij men bepaalde ontroeringen onderging. Andere liederen kent men meestal niet. Welnu, voor deze plechtigheden met hoogtepunten van ontroering zingt men dan het gezamenlijk gekende, dat aan een andere plechtigheid vol wijding herinnert.

Kende men de huwelijksmarsch uit Lohengrin, men had die allicht met begeleiding van gitaars en quadro's ten beste gegeven.

Dat het lukrake niet zonder systeem is, blijkt wel afdoende daar uit, dat niemand een begrafenislied bij een huwelijk zal aanheffen, doch met een gerust hart wel bij een vertrek, in muzikale klanken een paraphrase leverend op het bekende: *Partir c'est mourir un peu...*

Waartegen ik ook bedenking wensch in te brengen, is de veronderstelling, dat oude melodieën van den doe-dans misschien verwantschap met den Vodoe-dienst op Haïti zouden kunnen uitwijzen.

Gezien de mededeeling, dat de verzamelaars deze melodieën niet konden machtig worden, heeft wellicht een klank-overeen-

komst in de namen hiertoe geleid, waarbij dan nog werd gesteund op de verklaring van een bejaarde mulattin, dat doe-dansen vroeger vaak konden ontaarden in zoogenaamde afgodische dansen.

Ik voor mij gelpof niet in die verwantschap.

Allereerst niet, omdat tegenover Vodoe-*dienst* staat doe-*partij*.

Dat een doe-partij kon ontaarden, zegt m.i. weinig.

Banja-partijen, die niets gemeen hebben met afgodische dansen, ontaarden ook vaak in z.g. wienti. Dat doet tenslotte in bepaalde kringen elke danspartij. Zijn de dansers eenmaal angeheitert, dan is een felle trommelslag met syncopisch rythme of eentonigen dreun voldoende om gasten met een ouden aanleg voor wienti te inspireeren tot wienti en wat verder onder de z.g. afgodische dansen wordt verstaan.

Niet zelden komt men via moderne dansen tot uitingen, die nauwe verwantschap toonen met priapischen cultus, waarbij een sterke inslag van z.g. afgodische dansen tevens waarneembaar is.

De aanleg beslist hierbij en, naar de betrokkenen gewoonlijk verklaren, hereditaire neigingen.

Onderzoekingen op dit gebied zouden wellicht verrassende dingen kunnen onthullen.

Onbekend schijnt de priapische cultus hier niet te zijn, d.w.z. onder Boschnegers.

Van een missionaris, die jarenlang heeft gewerkt onder Boschnegers, vernam ik bijzonderheden daaromtrent, die erop schijnen te wijzen, dat op Dahomy (spr. uit: Daumi) het z.g. heilige dorp aan de boven-Suriname, uitingen daarvan moeten zijn voorgekomen, en dat deze plaats vonden bij een beeld, dat met een phallos is uitgerust.

Hierbij moet uitsluitend worden afgegaan op verklaringen van Boschnegers zelf, die moeilijk zijn te verkrijgen. Anderen worden daar niet toegelaten. Zelfs Morton Kahn, die broederschap had gedronken met een Boschneger, heeft niet het voorrecht gehad er te mogen landen.

Er is in Suriname nog veel te verzamelen en te bestudeeren. En het zou jammer zijn als dit uitsluitend werd overgelaten aan buitenlanders als Morton Kahn en Herskovits.

Daarom is het verheugend, dat de beide verzamelaars zich een deel van het werk op de schouders legden en daarvoor belangstelling vonden in Nederland.

Het is dan ook te hopen, dat zij daarmee voortgaan en de belangstelling, die gewekt is, moge toenemen; en dat ook andere deskundigen jhr. Van Panhuys' waardeering en enthousiasme daarvoor mogen deelen en tot uiting brengen.

Paramaribo, 2 December 1934

De redactie vraagt mij of de inhoud van het bovenstaande artikel misschien aanleiding is voor een kort onderschrift, of dat ik wellicht naar aanleiding van dit stuk mijn opstel „Surinaamsche folklore”, dat thans bij de redactie in rondzending is, wil uitbreiden. Ik kies het eerste.

Ik verheug mij van harte in de inzending van den heer Morpurgo. Bijdragen als de zijne verleen en aan dit tijdschrift grooter actualiteit. Ze zullen later te beter getuigen hoe in dezen tijd in Suriname over verschillende onderwerpen werd gedacht.

Ik meen, dat de door den heer M. bedoelde, in mijn artikel over de verzameling van de heeren Abbenhuis en Berkenveld voorkomende veronderstellingen en uitspraken steeds van den eerstgenoemde afkomstig zijn.

De Surinaamsche creolen vormen mijns inziens de kern van de bevolking.

Ik hoop, dat ieder Surinamer zich in de toekomst meer en meer zal kanten tegen het verbinden van gevoelens van minachting aan den naam van neger. Die gevoelens zijn een belediging voor tal van bekwame, edelaardige menschen van een hoogstaand karakter, die in waarde voor de besten van andere rassen niet onderdoen. Het Christendom wijst ons hierin onfeilbaar den weg.

Met den heer M. ben ik het niet eens, dat invoering van Surinaamsche volkswijzen in het kerkelijke en schoollied tegenkating zou ondervinden. Het gaat echter mijns inziens, en dit moet men, meen ik, zeer scherp vaststellen, alleen om de melodie, en niet om den (negerengelschen) tekst.

Zeer waardeer ik het denkbeeld van den heer M. om den schoolzang in Suriname door het invoeren van goede Nederlandsche liederen te verrijken. Hier ligt een taak o.a. voor de Vereeniging „Het Nederlandsche lied”.

Slot Loevestein, 16 Januari 1935

L. C. VAN PANHUYS